

ДИСЦИПЛИНА И ВАСПИТАЊЕ

Слобода човекових поступака уопште одређена је условима друштвеног живота и оном историском епохом у којој живи. Али то не значи да је он лишен могућности и права слободног избора своје активности и свога рада. Човек је у својој делатности слободан толико колико је дошао до сазнања закона узрочности и колико их успешно подређује себи — колико је дошао до сазнања о неопходности ових или оних поступака.

Уколико се ове опште поставке разматрају са војног аспекта, нужно је претходно указати на неке карактеристике армије које се морају имати у виду и чијим ће се осветљавањем лакше прићи проблему:

— један од основних принципа војне организације управо је у беспоговорној подређености потчињених претпостављенима;

— ниједна друга организација није тако чврсто организована и не поседује такву дисциплину, такве спојне везе, тако чврсто постављену организациску структуру и систем старешинства „одозго до доле“, толико изражен заједнички живот и заједничку активност — као армија;

— захтеви које армија поставља пред личност карактеришу се одређеном војном природом и знатно се разликују од оних захтева које ма која друга организација поставља својим члановима јер, у свакој армији од сваког појединца захтева се беспрекорна војничка дисциплина, војничка тачност и брзо извршавање свих наређења;

— војнички задаци су врло напорни, изискују жртве и лишавања, а такве њихове карактеристике условљене су специфичношћу задатака које извршава сама армија.

Војни организам је често мењао своју физиономију и превазилазио одређене ступњеве структурирања и развитка. Војске су се разликовале и разликују се по свом карактеру и класној суштини, по личном саставу, систему, методама и средствима васпитања; по тактичким поступцима и ратној опреми, по бројности и формацији, али наведени принципи остајали су и остају као нужни закони и специфичне ознаке сваке војске.

Војник заиста не може да бира између две могућности: да ли да изврши наређење старешине или не, да ли да устане на знак уста-

јања или не, да ли да старешину поздрави или не, да ли да иде на јутарњу фискултуру или не. Он мора да изврши неки тежак војнички задатак који је условљен и животном опасношћу и тако даље. Он мора да чини оно што је нормама војничког живота одређено, правилима и прописима предвиђено.

Али и поред тога, ако се познају и усвајају нужности војне организације и одређене специфичности унутрашњих односа који произилазе из природе самог војног организма, из карактера војних задатака, онда и човек — војник као људско биће може у својим поступцима да буде више или мање слободан, што зависи од карактера саме војске, људских односа унутар ње, њених циљева, класног опредељења, њене структуре и васпитања.

У свакој армији поступак потчињених одређен је наређењем и одлуком претпостављеног. Питање је само колико су ти поступци у складу са мотивима и потребама дотичне личности. Ако су усклађени, ако су у његовим осећањима позитивно дати, онда су његови поступци управо његово хтење, а то значи да су у његовој власти иако су покренути наређењем — одлуком старешине.

Овај момент показује да се слобода личности у војсци појављује у границама сазнања неопходности ових или оних поступака, јер „идеја детерминизма, установљавајући нужност људских поступака, одбацујући бесмислену басну о слободи воље, нимало не уништава ни разум ни свест човека, ни оцену његових поступака. Баш напротив, само при детерминистичком гледању је могућна строга и правилна оцена, а не сваљивање свега на слободну вољу“, каже Лењин.

То значи: иако су поступак и активност војника у власти старешине, иако је он обавезан да поступа по прописима и правилима војничког живота, који у крајњој линији произилазе из наведених специфичних особина војне организације, карактера и задатака армије — ипак његова личност долази до изражаја.

Сем тога, не може се порицати свака могућност слободне акције самог потчињеног — војника. Он је свесно биће и може да увиђа последице својих радњи, па да се свесно одлучује како то захтевају старешине и норме војничког живота.

У сваком случају питање слободе у потступцима војника — потчињеног треба постављати не као питање могућне независности од потчињавања, јер тога нема и не може бити у војсци (у крајњој линији нема и не може бити уопште у дрвштву), већ је битно како се примају задаци, како се гледа на наређења и одлуке старешине.

Ако се наређења старешине примају без икаквог учешћа свести онда потчињени није слободан. А ако се примају са учешћем свести и не осећа се њихова вредност или се негативно прима, онда је ограниченост личне слободе потчињеног још више изражена. Али ако се примају са учешћем свести и лична хтења се не сукобљавају са оним што је изражено у наређењу старешине, онда је дотични војник слободан иако је у поступцима детерминисан оним што његов старешина захтева, јер је одлука старешине истовремено и његова одлука.

Дакле, уколико војник буде више упознат са нужностима, узроцима, негативним и позитивним последицама својих поступака, ако се лични мотиви не сукобљавају са суштином наређења, онда он може да буде слободан у својим поступцима. Значи — слобода личности у војсци почива на свести и сазнању да је нужно поступати по наређењу старешине. Уколико се та нужност више сазнаје утолико ће војник бити слободнији. На незнању, страху и ауторитету спољне силе засновани поступци потчињених су несигурни и таква личност није и не може бити слободна.

Могућности слободног поступања појединца у војсци зависе, пре свега, од тога колико друштвена заједница по класној суштини припада њему, колико му дотична војна организација по свом карактеру одговара, какав класни печат носи и колико у њеној суштини може да нађе своју суштину и да је реализује. Конкретно у нашој земљи остваривање задатака социјалистичке изградње, подизања човека помоћу разних форми друштвеног самоуправљања, утире пут „враћања човека себи као генеричком бићу“ (Маркс). Све то рађа и све ће брже и плодније рађати истински опште и заједничке интересе за све наше грађане.

Развијање социјалистичке демократије у нашој земљи има непосредног утицаја и на положај личности у сваком социјалистичком, па, разуме се, и у војном колективу. У нашој Армији, опште све више постаје посебно и појединачно, јер посебно и појединачно у повратном смислу постаје све више истински опште.

На тај начин у нашој друштвеној заједници социјализам и човек социјализма се узајамно остварују. Зато се и може тврдити да наша социјалистичка стварност даје и Армији и сваком другом социјалистичком колективу објективне могућности да обезбеђују неприкидан развој личности, тј. развој у смислу усклађивања његових личних потреба и интереса и потреба Армије и читаве заједнице. Јер „Човек се у социјализму мора осећати свој, и све више слободан, уколико више учествује у разноврсним облицима заједничке борбе, сарадње и помоћи, који су засновани на осећању и уверењу заједнице да је човек највећа вредност“. (Из Програма СКЈ).

По нашим схватањима човек је основни фактор социјалистичке Армије јер је он њен организам, он је сачињава и извршава њене одбранбене задатке, а осим тога наша Армија због њега и постоји. Ипак, при разматрању ових проблема не сме се никако изгубити из вида да је човек најсложенији комплекс објективне стварности.

У нашој Армији сваки појединац је у својим поступцима свестрано слободан и може да своју слободу најпуније манифестује. Ту треба напоменути да прописи и норме војничког живота иду за тим да усмере активност припадника Армије према потребама целе заједнице али и посебно према потребама и виталним интересима сваког појединца. Међутим, баш ту истину сваки појединац не сазнаје тако лако и у томе лежи значај васпитног рада, васпитне улоге ста-

решина, организације СК у Армији и војничког колектива. Сваки појединац не може подједнако усмерити и ускладити своје интересе тежњама и интересима заједнице, што зависи и од његовог васпитања до доласка у Армију, професије, специјалности и специфичних особина његове психичке констелације.

Најважније је у васпитном раду, поред онога специфичног задатка што Армији као васпитној институцији припада, да се активност свих васпитних чињилаца усмери у циљу омогућавања свестраног појединцу да сазна потребу свог места у војсци и дужност свестраног војног оспособљавања. Сазнајући ову нужност сваки појединац у Армији најбоље ће реализовати суштину своје слободе ако се буде беспрекорно залагао и трудио да оствари личност свестрано способног браниоца социјалистичке домовине — личност самодисциплинованог, тачног, иницијативног, политички свесног, будног и војно-стручно добро оспособљеног грађанина.

У склопу овог проблема поставља се и питање демократских односа у Армији. Неопходна је јасна свест о томе да се у оквиру војног колектива ни у једној армији и ни у које време не може развити демократија у том смислу што би сваки појединац могао самостално да одлучује у конкретной ситуацији. Усвајање таквих односа у армији значило би укидање свих специфичних и суштинских обележја саме војске. Армија се не би могла на тој основи ни теориски ни стварно да одржи. Били би негирани основни принципи на којима се заснива војни организам. Због тога је неопходно да старешина и комунисти у нашој Армији својим примером покажу ту нужност потчињенима и да буду у стању да објасне смисао потчињавања. Јасно разумевање овог проблема могућно је само онда ако се правилно гледа на проблем човекове слободе уопште.

Старешина је позван да развије јасну свест код потчињених о неопходности читавог система својих поступака. Сваки појединац треба да сазна истину да је проблем личности и демократских односа у Армији могућно решити само онда ако сваки појединац увиђа да је услов функционисања и постојања Армије дисциплина и то на оном ступњу који се карактерише самосвесном војничком дисциплином.

Код нас је Армија наоружани део народа, а у случају рата народ ће бити Армија. Армија и народ стреме истом циљу а Армија је оружје одбране и постоји ради одбране. Без дисциплине и без безусловног потчињавања старешинама Армија би била неупотребљива за извршење овог узвишеног задатка. Дакле, у Армији је неопходно потребна гвоздена дисциплина и никакве критике, дискусије и борба мишљења по наређењу старешине не могу бити дозвољене. Чак и класицима марксизма нису промакли ови проблеми. Енгелс каже да је римска војска постизала победе све дотле док је „превазилазила у погледу борбене припреме и дисциплине своје непријатеље“. На другом месту изричито наглашава да армија која жели да постигне победу „треба пре свега да има јачу дисциплину него непријатељ“.

У основи овога лежи и проблем личности нашег војника. Личност припадника наше Армије мора да буде свестрано дата. Само човек који има велике моралне, умне и физичке снаге може да издржи сва напрезања, која би наметала борба против било ког агресора у евентуалном одбранбеном рату и да однесе победу. Само добро увежбан, обучен, опремљен и припремљен борац могао би да удовољи бројним захтевима савременог рата.

Треба истаћи чињеницу да у основи свестрано способног борца једне социјалистичке армије лежи његов поглед на свет и сазнање нужности те борбе. Све друго условљено је у крајњој линији овим чиниоцем — то је први елемент борбене припреме нашег човека. Борци ослободилачког рата — омладинци од 15—20 година нису познавали ратну вештину, али су сазнали нужност ослободилачке борбе и пошли су да тој нужности, у име слободе човека, дају свој живот. Ратну вештину научили су од рата, а кроз борбу научили су се борби. Сам непријатељ им је признао високе војничке и борбене квалитете.

Иако је карактер друштвеног уређења одлучујући чинилац у решавању проблема слободе личности у војсци, ваља знати да су бројни и други социјални, психолошки, педагошки фактори који имају утицаја на опредељивање места сваког појединца у армији. Сами друштвени фактори и класни печат армије не претстављају пуну припрему за војне задатке појединаца. Веома важну улогу играју субјективни фактори од којих зависи колико се дати објективни чиниоци успешно користе у васпитном раду, у подизању сваке личности.

У нашој Армији дате су могућности за припрему појединаца у циљу прихватања војних задатака, па ипак у мирнодопском периоду није могућно тако брзо и лако подићи сваку индивидуу до те мере да сазна нужност и неопходност пуног ангажовања у војном оспособљавању. У миру се тај проблем сам по себи друкчије поставља него у рату. Врло је комплексан проблем прихватање војних задатака и припреме савременог човека за то. У свим савременим армијама војни организам се у много чему мења и изгледа друкчије него раније. Све се више увиђа неопходност истраживања законитости које покрећу савремена збивања у капиталистичком и социјалистичком друштву. Настоје се установити како се те законитости пројектују на живот армије. Класна обележја капиталистичких армија објективно умањују могућност свестраног прилажења тим проблемима. То ствара сплет супротности и сукоба на плану изградње оружане силе. То даље води поједине војне мислиоце до једностраности у прилажењу овим и другим проблемима остваривања јединства личног састава армије. Интереси антагонистичких класа сукобљавају се и у армији, а нарочито у савременим армијама које карактерише масовност и општа војна обавеза.

Квалитет и снага личности једног војника могу да се откривају у мотивима који га покрећу да извршава задатке старешина и да се држи правила и норми војничког живота. Могућно је да различити

поступци војника буду изазвани сличним мотивима, а такође један исти мотив може да изазове код једног војника један а код другог други поступак. Такође различити мотиви могу да буду узрок истих понашања. Ево једног примера. Ако имамо три војника који су врло дисциплиновани, понашање је исто, али мотиви не морају бити исти. Може један да буде дисциплинован због тога што не жели да буде војнички кажњен; други због тога што тежи да стекне углед и повеће старешине, како би евентуално добио наградно осуство; а трећи због тога што зна да је то нужно, да је то његова дужност и обавеза према домовини.

Специфична особина мотива је њихов динамичан карактер. Старешина треба да открива основне мотиве неког поступка, става, залагања, понашања војника итд. Може и више мотива да леже у основи једне активности, али се један истиче као примаран и од њега треба полазити.

Једна од база и извора на којима треба заснивати васпитну моћ и снагу свестраног издизања личности војника у нашој Армији је социјалистичка суштина и карактер армиске средине и сваког војног колектива. Ову могућност треба свестрано искористити у циљу свесног обавезивања сваке личности да уважава и поштује норме војничког живота, да обавезе војног позива прима без насиља и принуде. Општа физиономија војне средине треба да буде таква да даје изванредне импулсе за уздизање слободне личности сваког припадника Армије.

Свака нова генерација више је спремна и способна да свесно прима дужности и обавезе. С друге стране, она је и све осетљивија према недостацима старешина у руковођењу, у односима старешина према потчињенима, у организацији и спровођењу обуке, у пружању помоћи, поштовању личности, сарадњи и развијању дружељубља. Да би армиска средина била утицајан васпитни фактор од најпунерије је значаја правилно структурирање дотичне јединице и стварање позитивне атмосфере унутар колектива. Под тим треба подразумевати, у ужем смислу, битне особине и појаве међусобних односа старешине и потчињених, међусобно једнаких и неједнаких, међусобних односа самих војника, односно старешина и слично. Строгој дисциплини никакo не могу сметати другарски односи међу људима. Атмосфера у једном војном колективу зависи у првом реду од старешина и активности организације Савеза Комуниста.

Војна средина са целокупним системом своје организације и са свим специфичним особинама треба да претставља социјалистичку друштвену средину. Само тако може да буде снажан покретач васпитних акција на подизању личности сваког војника. Није довољно што су правила, прописи и законске одредбе добро засновани. Све је то важно али све то није апсолутно у стању да задовољи све оно што се тражи од армиске средине и њеног утицаја на сваког појединца.

„Социјалистички односи међу људима морају по свом облику све више постајати односи другарства и међусобне сарадње и помоћи“. (Из Програма СКЈ).

За уздизање сваке личности у нашој Армији од посебног су значаја односи између старешина и потчињених, револуционарне промене у схватању човека и његове вредности, брига о човеку и друго. Односи у Армији морају бити и по облику и по суштини социјалистички. Једна од битних функција старешина јесте да у својој јединици са потчињенима и међу њима развијају односе човечности, искрености, разумевања и поверења, пуне људске сарадње и у љубави за човека.

Нарочито је значајна улога старешина у прво време живота појединаца у војсци кад они теже схватају војне обавезе, а самим тим и теже прихватају захтеве који се постављају. То намеће потребу да старешине у првим данима војничког живота испоље максимум бриге о људима, јер први утисци често имају пресудан утицај на личност и њено унутрашње прихватање војних задатака.

Војнички живот је од почетка интензиван. Захтеви су велики што може да услови психичке потешкоће и конфликте. Важно је да од првог дана сваки појединац што боље разуме оно што се од њега тражи: нужност стројеве обуке, тактичких занимања, разлоге за устајање у одређено време, разлоге уредног чувања својих ствари, војничког држања и сл., јер ће утолико бити већа могућност његовог уздизања и прилагођавања војничком животу, а то значи и припреме за прихватање војних задатака и све лакше и свесно примање свега оног што доноси војнички позив, јер свесно сазнавање потреба своје активности убрзава прилагођавање и афирмише лична осећања слободe дотичног војника. Без тога се не може обезбедити свестрано уздизање личности у Армији.

Од првог до последњег дана живота у Армији војник непрекидно пролази различите ситуације и свака од њих оставља трага у његовој личности. И начин одевања, војничко држање, исхрана, неговање војничких обичаја, атмосфера у војној средини итд. — утичу на изглед личности.

Ако је у војном колективу развијен друштвени живот, хармонија и сарадња постоје услови за уздизање сваке личности. Колектив треба да буде жив организам који ће стално расти и израстати на темељима здраве атмосфере. Он мора имати своју развојну перспективу и никада се не смемо задовољити оним што смо постигли. Унутрашње везе чланова колектива треба стално уздизати. Без тога не може се загарантовати пун васпитни утицај војне средине на сваку личност. За човека не може да буде веће моралне осуде од оне коју изриче средина којој припада, ако је у тој средини издигнута колективна свест, дисциплина и воља.

Најважнији чинилац у стварању повољне атмосфере у војној средини је старешина. Од изванредног је значаја личност старешине, његов систем руковођења и педагошке способности. Својим особи-

нама он може много да утиче на атмосферу у колективу и његов унутрашњи садржај и да је врло брзо мења у негативном или позитивном правцу. Старешина мора да негује у односима принципијелност, критичност, правичност и хуманост. Војник воли ведро, насмејаног и приступачног старешину. Старешина је централна фигура војне средине — колектива. Од његових личних особина, стручне спреме, од његовог познавања проблема руковођења највише зависи како ће бити организован васпитни процес у његовој јединици и односи између њега и потчињених. Потчињени осветљавају старешину са свих страна. Десетине и десетине причаће касније о њему као старешини, о његовим поступцима, о односу према људима, разумевању личних тешкоћа и проблема, о његовом држању, о најситнијим а понекад и неприметним поступцима.

Да ли је могућно под оваквим условима да у односима између старешина и потчињених, у односима између самих војника влада „стална хармонија“ и да се све одвија глатко и идеално?

Свакако не. Пут сваког развитка такав је да се стално, сваког тренутка, боре напредно и назадно, позитивно и негативно. Такав је и пут развитка једне личности. Према томе не сме се једнострано схватити да у изградњи армије и сваког појединца у њој, да у војном колективу уопште, а између старешина и потчињених посебно може владати „идеална хармонија“. И у армији се свакодневно и на широком плану води битка за човека социјализма. Зато се и у армиском животу и раду, па и у односима између војника и старешина може кретати напред само путем борбе супротности. То је дијалектика сваког развитка и прогреса.

Борба супротности износи у први план унутрашњу, субјективну страну развитка сваке личности. Тако она постаје борба за ослобађање појединца од прошлости, од нижих страсти, од онога што се супротставља позитивном издизању сваке личности. Носиоци те борбе су старешине и комунисти, али целокупну војну средину треба супротставити тим слабостима. Ево примера. Војник се огрешио према другу, према колективу. У војном колективу треба да владају бодрост, другарство, хармонија и разумевање. У овом случају, када с појединцима није све у реду читава се јединица мора „дићи на ноге“. Војници — његови другови, комунисти, старешине — цела његова средина не може бити незаинтересована и равнодушна за тај случај. Мора се ефикасно васпитно реаговати. Значи, дошло је до „сукоба“, али на линији борбе за дотичну личност.

У испољавању јавног става колектива, без обзира на то да овај увек има најплеменитије побуде према сваком свом члану, може се десити да мишљење колектива негативно утиче на неку личност. Може се десити да испољавање колективног мишљења и става не буде педагошки засновано. Отуда потиче захтев да старешина будно прати васпитно дејство колектива, јер и најмања небудност може да има озбиљне негативне последице. Ако колектив сувише оштро осуђује

неког свог члана, неку његову слабост, код овога могу врло лако да се изазову негативне одбранбене реакције. Ово чак може да изазове регресивни одбранбени механизам и да дотични иступи против свих или да настоји бежати од стварности. Ако се негативно понесе, ако су његове реакције „одбранашке“, могу повратно само да појачају још бескомпромиснији став колектива према њему, а то може још даље да појача негативност у његовом ставу и да га у мислима доведе дотле да схвата како је све организовано против њега, како га сви мрзе и немају обзира према њему. У таквој ситуацији долази до врло оштрих конфликта унутар дотичне личности и због такве атмосфере може да дође до негативног решења.

Успешно неговање људских односа у јединици старешина може спроводити само под условом савлађивања бројних препрека било да оне долазе од појединаца, било из објективне стварности, било из борбе разних унутрашњих мотива самог старешине. Да би старешина загарантовао правичност у своме односу према потчињенима мора свакодневно водити борбу против оног што га вуче да у одређеним околностима буде брз, нагао, несмотрен и нетактичан. Такве мане могу да старешину наведу на лош поступак, што може имати изванредно тешке последице на развој одређене личности и атмосферу у колективу.

Давати и дати упутства по којима би старешина поступао у овом или оном случају није могућно. Ипак, постоји правило које важи за сваку прилику: свака одлука старешине треба да буде промишљена и никада не сме себи дозволити такав поступак који потчињени може примити као вређање његове личности. То ће загарантовати правилан однос старешине, јер неправичност према потчињеном, макар и нехотична, дотичног много погађа.

Најзад, треба указати још на неке моменте који речито говоре на изванредне могућности афирмисања човека у нашој Армији.

Оно специфично за војну организацију по питању слободе личности има, у ширем смислу, за основу однос личности и друштва у целини. Треба увек имати на уму да су изванредно велике одговорности свих фактора који усмеравају, организују и спроводе васпитање у нашој Армији. Сложеност овог проблема повећава се зато што се у војсци не може остварити и не може директно постићи да војник — потчињени, као непосредни чинилац, има пуно могућности утицања на доношење одлука старешина и на руковођење. Потчињени не може имати увид у основна руковођења и решавања као, рецимо, радник — непосредни произвођач у расподели производа свог рада. Најзад, војник не може тако активно утицати на усмеравање живота војне организације. Укратко, природа војног организма претпоставља искључење директног утицања на руковођење али индиректно тај утицај постоји.

Опште друштвене норме које се у Армији испољавају путем норми војничког живота и војничких односа све више губе карактер

оног посебног и општег које се манифестује као нешто издигнуто изнад личности. Норме живота у нашој Армији све се више примају и све ће се више примати као сопствене норме да би се што боље извршиле дужности, али није сувишно истаћи да ово опште и посебно, кад је у питању војник није баш тако лако реализовати у појединачном, а нарочито то није лако у мирном периоду живота Армије. Често се све то прима као морање, јер војнички живот је тежак и напоран и нормама тог живота није лако одговорити ни у једној армији, мада је то највише могућно у социјалистичкој армији због класне структуре, бриге о човеку, режиму војничког живота и др.

Вредно је напоменути да се овај проблем не може тако постављати у свакој армији. У томе је наша драгоценост предност коју нам нуди објективна стварност социјализма. У васпитном раду ту чињеницу не смемо никад заборавити. У класним друштвено-економским формацијама посебни општи интереси често иду у раскорак са интересима личности. Слобода личности у војсци у суштини претпоставља позитиван друштвени положај дотичне индивидуе. У капиталистичким армијама највећи број војника није у могућности да обезбеди слободу своје личности.

Степен емоционалног, вољног и свесног примања разлога своје активности непосредни су чиниоци положаја личности у војсци. Да ли је и колико војник свестан разлога, циљева и убеђења која су претходила наређењу по коме има поступати — то је управо она субјективна страна његове војне припреме. Од њене вредности зависе квалитети одређених поступака. Ако дође до прожимања оног што је објективно дато у наређењу и субјективног садржаја примања наређења долази до реализације слободе личности.

Од изванредног је значаја за васпитање сваког војника добро познавање људи, а то није једноставно и лако постићи. Све је то нужно да би старешина сагледао способност сваког појединца у прилагођавању армиском животу и обавезама. Треба познавати психолошке особине сваког појединца, основне црте карактера, способности, услове под којима је живео пре доласка у армију, социјални положај, ставове, предрасуде, специјалности и друго. Без тога нема правилног приступања људима и разумевања њихове личности.

У васпитању припадника Армије неопходно је износити и друге аргументе који указују да се у нашој Армији свестрано ради на издизању сваког човека, личности способне и спремне не само да брани већ и да гради социјализам. Посебно треба упоређивати особине односа међу старешинама и потчињенима у нашој и у неким другим армијама, особине афирмисања личности код нас и код других.¹⁾

¹⁾ Сви они који су служили војску у бившој Југославији добро су упознати са методама и средствима унижавања личности човека. Упоређења треба вршити у васпитној активности, јер се ту одмах виде изванредне разлике. Треба износити појединости о дрилу и капларским односима према војнику. Ево само примера политичких слобода човека у бившој југословенској војсци.

Снага васпитног система у нашој Армији и јесте у том што васпитање њених припадника по својој суштини, свом садржају може да омогући да сваки појединац увиди и сазна да је извршаваће војничких задатака истовремено реализација његове личности, подизање њега као социјалистичког грађанина, а да потчињавање старешини у нашој Армији није у супротности са слободом нашег социјалистичког грађанина.

У првом сусрету са својим војницима, командир чете им је саопштавао следеће: „Војници, ви више нисте цивили и од сада је вама забрањено да се бавите политиком. Што сте у грађанству чули и знали у вези с политиком, то више не смете знати, док сте у војсци немате право гласа. Новине не смете читати и онај који унесе новине у касарну без обзира да ли их је читао или не, добиће најмање 5 дана затвора. Радио не сме нико да слуша. Ако би неко преносио какве политичке вести важи исто као и за читање новина. За вас више не постоји спољни живот. Забрањено је свако дописивање у том смислу, било ма са ким. Јесте ли разумели!“
